

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Տեխնոլոգիա

ԹԵՄԱ՝

«Նյութերի գեղարվեստական մշակում» թեմայի
դասավանդման մեթոդիկան

Կազմեց՝ Պետրոսյան Աշոտ

Կապանի թիվ 13 հիմնական դպրոց

Ղեկավար՝ Լուսինե Ավանեսյան

«Կապանի N2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

(վերապատրաստող կազմակերպության անվանումը)

Կապան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն

«Նյութերի գեղարվեստական մշակում» բաժնի դերն ու նշանակությունը

Արհեստների ծագումը և զարգացումը

Ներկանյութեր

Դեկորատիվ-կիրառական արվեստ

Օգտակար ինքնաշեն պարագաների պատրաստում

Պատմական ակնարկ կարպետագործության մասին

Եզրակացություն

Գրականություն

Հավելված

Ներածություն

Տեխնոլոգիա հանրակրթական առարկայի հիմնական նպատակն է սովորողներին նախապատրաստել ինքնուրույն աշխատանքային կյանքին. դաստիարակել կիրթ, ստեղծագործող, նախաձեռնող և ակտիվ քաղաքացի: Առարկայի շրջանակներում սովորողները զինվում են անհրաժեշտ տեխնիկատեխնոլոգիական գիտելիքներով և ունակություններով՝ ապահովելով անձնային և ազգային լավագույն ավանդույթների պահպանման և զարգացման գործը: Տեխնոլոգիան ճանաչողական գիտություն է, որը ուղված է մարդու գործնեության բարեփոխման, գիտելիքների համակարգման, գործունեության օպտիմալացման, արդյունքների զարգացման:

Տեխնոլոգիայի տարրերի ուսումնասիրությունը ուղղորդված է տարբեր նյութերից շինվածքների պատրաստման ընդհանուր օրնաչափությունների բացահայտմանը: Ցանկացած տեխնոլոգիական գործընթաց իր մեջ ներառում է հետևյալ փուլերը՝ նախապատրաստվածքի ստացումը, դետալների ստացման նպատակով դրանց մշակումը, ձևավորումը, դետալների հավաքումը, շինվածքի վերջնամշակումը: Առաջին փուլում սովորողներն ընտրում են նյութերը և իրականացնում մշակման գործողություններ՝ չափանշում, ծռում, կտրում և այլն: Հավաքման փուլը նախատեսում է շինվածքի առանձին դետալների միացումը տարբեր եղանակներով՝ սոսնձելով, կարելով, մետաղալարով և այլն: Շինվածքը վերջնամշակում են ապլիկացիայով, գունազարդմամբ, ասեղնագործությամբ և այլն: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում տեխնոլոգիայի վերլուծության հմտության ձևավորմանը և շինվածքի պատրաստման ժամանակ տեխնոլոգիական օպերացիաների կատարմանը: Աշխատանքի խմբային ձևերի կազմակերպման դեպքում ծրագիրը նախատեսում է երեխաների ներգրավումը պարզագույն արտադրական հարաբերությունների մեջ, որն ապահովում է իրական տնտեսական գործունեություն: Ուսումնական գործընթացի ժամանակ դպրոցականները ծանոթանում են տարբեր մասնագիտությունների հետ: Ծրագիրը թույլ է տալիս իրականացնել նախապատրաստական մասնագիտական կողմնորոշման աշխատանք, որի նպատակն է դպրոցականների մոտ աշխատանքի և մասնագիտական գործունեության ոլորտի նկատմամբ հետաքրքրության ձևավորումը:

«Տեխնոլոգիան» ինտեգրված և բազմաբնույթ առարկա է, որի մեջ ընդգրկված է նաև «Նյութերի գեղարվեստական մշակում» բաժինը:

Նյութերի գեղարվեստական մշակում բաժնի դասերի ժամանակ հիմնական ուշադրությունը դարձնում են շինվածքի արտաքին տեսքի վրա՝ անտեսելով գործառության մյուս հատկանիշները: Որպես օրինակ՝ դիտարկենք գրքույկների և էջանշանների պատրաստումը: Փոքրիկ գրքույկ պատրաստելիս սովորողներն ուսումնասիրում են այն (ցուցադրված նմուշ օրինակի, նկար-գծագրի տեսքով կամ էլ հենվում են սեփական պատկերացումների վրա): Նրանք ընդհանրապես հաշվի չեն առնում, թե ինչի համար է նախատեսված տվյալ իրը: Նման հարցերը սովորաբար չեն քննարկվում դասերի ժամանակ, և սովորողները պատրաստում են «պարզապես գրքույկ, որպես այդպիսին», չնայած որ գրքույկի և չափը, և ձևավորումը կարող է բավականաչափ փոփոխվել կախված այն փաստից, թե ինչ է գրանցվելու այդ գրքում՝ խոհարարական բաղադրատոմսեր, հեռախոսահամարներ, բանաստեղծություններ,

թե այլ բան: Իսկ իրականության մեջ ոչ մի շինվածք չի պատրաստվում «հենց այնպես» որպես անկախ նախագիծ, այդ պատճառով էլ նման դասընթացները շատ արհեստական տպավորություն են թողնում:

Ամեն մի իր, առարկա իր մեջ համատեղում է երկու կարևոր կողմեր՝ մեկը օգտակարության գործառնություն է, իսկ մյուսը պատասխանատու է նրա արտահայտիչ և գեղեցիկ լինելու համար: Ի դեպ, գեղեցկությունն էլ կարող է տարբեր լինել, այն, ինչ գեղեցիկ է մի պարագայում, կարող է անընդունելի լինել (հետևաբար՝ տգեղ) մեկ այլ պարագայում:

Չի՞շենք, որ բոլոր անհրաժեշտ գիտելիքները, կարողություններն ու հմտությունները սովորողները ձեռք են բերում ստեղծագործական գործունեության ընթացքում: Ուստի կարելի է երեխային խրախուսել նյութի հետ ինքնուրույն փորձեր կատարելու, որպեսզի նա հասկանա, թե տվյալ գործողությունն ինչպես կարելի է ավելի հեշտ կատարել:

Ուսուցիչները միշտ պետք է ուշադրություն դարձնեն այն հանգամանքի վրա, որ «Տեխնոլոգիայի դասընթացի հիմնական նպատակը դիզայներական իմացությունների զարգացումը չէ. նույնիսկ կարելի է չօգտագործել «դիզայն կամ դիզայներ» եզրույթները, քանի որ այդ դասերի իմաստն անշուշտ, դրա մեջ չէ: Շատ ավելի կարևոր է հենց առաջին դասարանից երեխաների մեջ ճիշտ պատկերացում ձևավորել շրջապատող առարկաների իմաստի ու գեղեցկության վերաբերյալ, և դրա համար հարկավոր են որոշ հատուկ գիտելիքներ: Իսկ այդ գիտելիքները հարկավոր են ոչ թե եզրույթներն ու հասկացությունները անգիր անելու, հիշելու ձևով, այլ գեղարվեստական նյութերի մշակման էությունը հասկանալով:

«Նյութերի գեղարվեստական մշակում» բաժնի դերն ու նշանակությունը

Այս բաժնի դասավանդումը նպաստում է սովորողի ինքնաճանաչմանը և ինքնարտահայտմանը, նրա մտահորիզոնի ընդլայնմանը, երևակայության, քննական, վերլուծական և ստեղծագործական մտածողության զարգացմանը, վարպետության, ստեղծարարության, գեղագիտական չափանիշների, հայրենասիրական և մարդասիրական զգացումների ձևավորմանը, և կյանքի, շրջապատող աշխարհի, աշխատանքի նկատմամբ ստեղծագործական վերաբերմունքի դրսևորմանը:

Այժմ կներկայացնեմ, թե որոնք են «Նյութերի գեղարվեստական մշակում» բաժնի նպատակներն ու խնդիրները՝

- » Սովորողներին ծանոթացնել նյութերի ձևափոխման ժամանակակից և առաջընթաց տեխնոլոգիաներին: Սովորեցնել աշխատել նյութի հետ:
- » Նպաստել սովորողների ստեղծագործական և գեղագիտական զարգացմանը՝ զարգացնել երևակայությունը, քննական, ստեղծագործական, պատկերավոր մտածողությունը, դիտողականությունը, ուշադրությունը, նպատակասլացությունը, աշխատասիրությունը, դյուրագգացությունը, հանդուրժողականությունը:
- » Սովորողների մոտ ձևավորել գեղեցիկը տեսնելու, զգալու, գնահատելու, պահպանելու և արարելու ցանկություն և կարողություն:

- » **Սովորողների մոտ աշխատանքային կուլտուրայի ձևավորումը** - աշխատանքային գործընթացի պլանավորում և կազմակերպում, գործիքների և մեխանիզմների ընտրություն, աշխատատեղի կազմակերպում, աշխատանքի անվտանգության ապահովում, տեխնոլոգիական և աշխատանքային կարգապահություն, արտադրանքի որակի վերահսկում:
- » **Սովորողների մոտ գրաֆիկական ունակությունների և կուլտուրայի ձևավորումը:**
- » **Սովորողների մոտ դիզայնի կուլտուրայի ձևավորումը** - գիտելիքներ, հմտություններ և պատրաստակամություն՝ օգտագործելու էրգոնոմիկայի, գեղագիտության, դիզայնի և նյութերի գեղարվեստական մշակման մեթոդներն արտադրանքի մրցունակության ապահովման համար:
- » **Սովորողների մոտ զարգացնել տեղեկատվական կուլտուրա** - տարբեր աղբյուրներից ստացած գիտելիքների, հմտությունների պահպանման և օգտագործման ունակություններ:
- » **Սովորողների մոտ ձևավորել հետաքրքրություն արվեստի ստեղծագործությունների հանդեպ:**
- » **Սովորողների մոտ մասնագիտական կողմնորոշման ունակությունների ձևավորումը:**

Գիտելիքներ, կարողություններ, հմտություններ, արժեքներ և վերաբերմունք, որոնք համապատասխան ժամանակակից մեթոդաբանական և դաստիարակչական մոտեցումների դեպքում ձեռք կբերի աշակերտը «Նյութերի գեղարվեստական մշակում» բաժնի ուսումնառումից՝

- ▶ **Կունենա գիտելիքներ արհեստների և արվեստների ծագման և զարգացման մասին:**

Արհեստների ծագումը եվ զարգացումը

Արհեստն աշխատանքի պարզ գործիքների կիրառումով մանր ապրանքային արտադրությունն է, որ գերիշխել է մինչ խոշոր մեքենայական արտադրությունը:

Վաղ անցյալում տարածված էին տնային արհեստները, իսկ զարգացած ավատատիրության ժամանակ՝ շուկայական արհեստները, որոնք գոյատևել են նաև կապիտալիստական խոշոր արդյունաբերության պայմաններում և հասել մեր օրերը: Շուկայական արհեստներով զբաղվող հմուտ արհեստավորները ստեղծել են բարձրորակ, հաճախ նաև բարձրարժեք գեղարվեստական արտադրանք: Առավել հին են մորթու, կաշվի արտադրանքի, կավագործական իրերի, փայտի վերամշակման արհեստները:

Հայաստանում մ. թ. ա. VI–IV հազարամյակներից սկզբնավորված արհեստներից են կավագործությունը, քարգործությունը, փայտամշակությունը: Պղնձի, կապարի, անագի, երկաթի և ազնիվ մետաղների հանույթի ու մշակման, հալման և ձուլման

տեխնիկայի կատարելագործմանը զուգահեռ զարգացել են մետաղագործական արհեստները՝ պղնձագործությունը, բրոնզագործությունը, դարբնությունը, զինագործությունը, ոսկերչությունը, պատրաստվել են գյուղատնտեսական գործիքներ (բահ, քլունգ, գութանի ու արոթի խոփեր և այլն), կենցաղային իրեր (կաթսա, ճրագ, մոմակալ և այլն), զարդեր (մատանի, ականջօղեր, գոտի, ապարանջան և այլն): Մետաղագործության բազմաթիվ նմուշներ պահպանվել են մինչև մեր օրերը: Հնագիտական պեղումների ժամանակ Հայաստանում հայտնաբերվել են մեծ քանակությամբ ոսկե, արծաթե, բրոնզե առարկաներ:

Քարի տարատեսակներով հարուստ Հայաստանում հնագույն ժամանակներից առավելապես զարգացած էին քարագործությունը. տները, ամրոցները, իջևանատները, եկեղեցիները, կամուրջները հիմնականում կառուցվել են քարից: Միջնադարում կատարելության են հասել նաև կրագործությունը, գաջագործությունը: Հայ շինարարները կրից և գիպսից պատրաստել են հատուկ զարդեր շենքերի ներսը նախշազարդելու համար: Անի և Դվին քաղաքների պեղումներով հայտնաբերվել են դրանց բազմաթիվ հետքեր: Համընթաց սկիզբ են առել նաև կավագործությունը (բրուտագործություն) և ապակեգործությունը, հախճապակու արտադրությունը, որը IX–XI դարերում զարգացման բարձր մակարդակի է հասել Անիում ու Դվինում, շարունակվել Կուտինայում (Թուրքիա):

Կավագործ արհեստավորները զարգացրել են նաև շինարարական խեցեղենի՝ աղյուսի, կղմինդրի, փողրակների արտադրությունը: Դարերի խորքից են գալիս նաև աստղձագործությունը, երկրագործական գործիքների, կահույքի արտադրությունը, նավաշինությունը, փայտի գեղարվեստական փորագրությունը և այլն:

Հայաստանը հայտնի էր նաև իր գործվածքներով (բեհեզ, ծիրանի, կերպաս, թավիշ, դիպակ) ու կաշվեղենով, դրանք արտադրող արհեստներով՝ զգրարություն, մանածագործություն, մետաքսագործություն, բամբակագործություն, կտավագործություն, գորգագործություն, կարպետագործություն, թաղիքագործություն, կոշկակարություն, որոնց սերտորեն կապված էր ներկարարությունը: Պատմական Հայաստանի քաղաքներից շատերը որևէ արհեստի նշանավոր կենտրոններ էին: Արհեստավորներին ղեկավարել են տվյալ արհեստի շահերը պաշտպանող համքարությունները:

Բարձրորակ կերտվածքներ պատրաստող արհեստները շարունակ կատարելագործվում և առավելագույնս մոտենում են արվեստներին:

Արվեստը հասարակության գիտակցության ձևերից մեկն է: Նրա հիմքը կազմվում է իրականության գեղարվեստական-պատկերավոր արտացոլումը: Արվեստը օգնում է ճանաչել աշխարհը, ձևավորում մարդկանց հոգևոր նկարագիրը, նրանց զգացմունքներն ու մտքերը, նրանց աշխարհայացքը, դաստիարակում է մարդուն, ընդլայնում մտահորիզոնը, արթնացնում ստեղծագործական ընդունակություններ:

Արվեստի պատմական զարգացման ընթացքում սկզբնավորվել են նրա տարբեր տեսակները՝ գեղանկարչություն, քանդակագործություն, գծանկարչություն (գրաֆիկա), ճարտարապետություն, զարդարարական (դեկորատիվ) կիրառական արվեստ և այլն: Այս բոլոր տեսակները խոսում են կյանքի էության գեղեցիկի մասին, բայց յուրաքանչյուրը արտահայտելով յուրովի: Արվեստի ամեն տեսակ ապրում է

վերելքի և վայրէջքի ժամանակաշրջաններ. դրանց զարգացումն անհամաչափ է տեղի ունենում:

Արվեստի տարբեր ձևերի միջև սահմանները հարաբերական են, նրանք երբեմն միահյուսվում կամ զուգակցվում են իրար:

- ▶ **Կիմանա արտադրանքի գեղարվեստական ձևավորման տեսակները. կիրառական դեկորատիվ ձևավորում, դեկորատիվ ներկում և երանգավորում, նկարների արտատպում ներկերով, այրում և այլն:**
- ▶ **Կտիրապետի տարբեր նյութերի գեղարվեստական մշակման տեխնոլոգիաներին, արտադրանքի գեղարվեստական մշակման համար անհրաժեշտ հարմարանքներին ու գործիքներին:**
- ▶ **Գաղափար կունենա արտադրանքի ֆունկցիոնալ և գեղագիտական արժեքի մասին:**
- ▶ **Կլարոդանա պլանավորել աշխատանքի հաջորդականությունը:**

Աշխատանքի պլանավորում

Ինչպե՞ս պլանավորել որևէ իր կարելու գործընթացը: Ինչպես և ցանկացած գործընթաց, հագուստ կարելը նույնպես ենթադրում է գործողությունների պլանավորում: Դրանով է պայմանավորված վերջնարդյունքի որակը: Նախապես պլանավորված աշխատանքն իրենից ներկայացնում է աշխատանքի հստակ քայլաշար, որի ընթացքից կատարողը ստանում է գերազույն հաճույք: Առաջանում է նոր գաղափարներ իրականացնելու, ստեղծագործելու մեծ ցանկություն: Ստորև ներկայացնում ենք աշխատանքի պլանավորման քայլաշարը: **1** Ընտրել մոդելը և նյութերը, **2** Վերցնել չափսերը, **3** Կառուցել գծագիրը, **4** Պատրաստել ձևանը (լեկալը), **5** Գործվածքը նախապատրաստել ձևելուն, **6** Ձևել, **7** Ձևած դետալները նախապատրաստել կարելուն, **8** Կատարել կարելու քայլաշարը, **9** Արդուկել պատրաստի իրը:

- ▶ **Կլարոդանա նախապատրաստել շինվածքը աշխատանքի:**
- ▶ **Կիմանա ներկանյութերի տեսակները: Կլարոդանա օգտագործել գործիքները ներկանյութով աշխատելիս և կատարել դեկորատիվ-կիրառական արվեստի նմուշի ձևավորում ներկանյութով:**

Ներկանյութեր

Ներկերը գունավոր նյութեր են, որոնք օգտագործվում են առարկաներին գեղեցիկ տեսք տալու և մակերևույթը քայքայումից պաշտպանելու նպատակով: Ներկերը կազմված են թաղանթ առաջացնող նյութերից և գունանյութերից: Հաճախ պարունակում են նաև լուծիչներ: Որպես թաղանթ առաջացնող նյութեր՝ օգտագործվում են ձեթերը, օլիֆները, լաքերը, պոլիմերների ջրային էմուլսիաները, բուսական կամ կենդանական սոսիսնաները, հեղուկ ապակին և այլն: Գունանյութերով

են պայմանավորված ներկերի գույնը, ծածկունակությունը, անթափանցելիությունը, հակակոռոզիային հատկությունը և այլն: Մածուկային ներկերը պատրաստում են գունանյութը սոսնձանյութում տրորելու միջոցով: Օգտագործելուց առաջ մածուկային ներկերը նոսրացնում են օլիֆով կամ այլ լուծիչով: Արտադրվում են նաև օգտագործման համար պատրաստ հեղուկ ներկեր: Փոշեներկերը նստեցնում են առարկայի մակերևույթին, ապա հալում՝ տաքացնելով:

Տարբերում են շինարարական, տպագրական և գեղանկարչական ներկեր:

Ներկանյութերը քիմիական նյութեր են, որոնք օգտագործվում են գործվածքին, կաշվին, մորթուն, թղթին, պլաստմասսաներին և այլ առարկաների ու իրերի՝ լույսի, շփման, ջրի, քրտինքի, օձառի և այլ լվացամիջոցների ազդեցության նկատմամբ կայուն գույն տալու նպատակով: Նախկինում օգտագործվում էին բնական ծագում ունեցող ներկանյութեր, որոնք XIX դարի կեսերից գրեթե լրիվ կորցրին իրենց կիրառական նշանակությունն ու փոխարինվեցին սինթետիկ ներկանյութերով: Ներկանյութերի գույնը՝ տեսանելի լույսն ընտրողաբար կլանելու ունակությունը, պայմանավորված է նրանց քիմիական կառուցվածքով և գունակիր խմբերի առկայությամբ:

Ներկանյութերի ստացման պատմությունից

Անցյալում առարկաները ներկելու համար օգտագործում էին գունավոր կավեր, մետաղների օքսիդներ, մուր, բուսական ու կենդանական նյութեր: Ինդիգոակիր բույսերի տերևներից ստանում էին ինդիգո, տորոնի արմատներից՝ ալիզարին, միջերկրածովային փափկամորթներից՝ «անտիկ» ծիրանագույն, մանգոյի տերևներով սնվող կենդանիների մեզից՝ «հնդկական դեղին»:

Հայկական ձեռագրերում նկարագրված են Հայաստանում օգտագործվող և զգալի քանակներով արտահանվող լաջվարդի (Հայաստանում այսպես էին անվանում ինդիգոն), սև թանաքի, որդան կարմիրի և այլ ներկանյութերի ստացման եղանակները: XIX դարում մանածագործության բուռն զարգացումը մեծացրեց ներկանյութերի պահանջարկը: 1855 թ-ին լեհ քիմիկոս Յա. Նաթանսոնը Վարշավայի համալսարանում ստացավ առաջին սինթետիկ ներկանյութը՝ ֆուքսինը (գույնով հիշեցնում է ֆուքսիայի ծաղիկը): 1856 թ-ին անգլիացի քիմիկոս և արդյունաբերող Վ. Հ. Պերկինն ստացավ մետաքսը կարմրամանուշակագույն ներկող մովեինը և կազմակերպեց դրա արտադրությունը: 1869-ին Կ. Գրեբեն և Կ. Լիբերմանը սինթեզեցին ալիզարինը, 1870 թ-ին Ա. Բայերը՝ ինդիգոն: Սինթետիկ ներկանյութերի արտադրությունը կենտրոնացավ Գերմանիայում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ այն տարածվեց նաև Անգլիայում, Շվեյցարիայում, ԱՄՆ-ում և այլուր:

Ներկայումս շատ ավելի է ընդլայնվել սինթետիկ ներկանյութերի արտադրությունը, և ավելի է մեծացել դրանց կիրառությունը: Սինթետիկ ներկանյութեր արտադրվում են նաև Երևանում: Ներկանյութեր տերմինը 1908 թ-ին առաջարկել է ռուս քիմիկոս Ա. Պոբայ-Կոշիցը:

«Անտիկ» ծիրանագույնով ներկում էին Հին Հռոմի կայսրերի հագուստները: Երկար ժամանակ ծիրանագույնով ներկված հագուստները մատչելի էին միայն տիտղոսավոր անձանց, և դա է պատճառը, որ մինչ օրս անգլերենում պահպանվել է

«Ծնված լինել ծիրանագույնի համար» արտահայտությունը, որը նշանակում է լինել հարուստ և բարձր դիրք զբաղեցնել:

Հայոց մեջ տարածված էր հայկական ծիրանին՝ որդան կարմիր ներկը, որով ներկում էին արքայական և իշխանական զգեստները: Այն օգտագործվում էր և մանրանկարչության մեջ, և՛ որպես արքայական ու կաթողիկոսական կնիքի ներկ:

Դեկորատիվ-կիրառական արվեստ

Հայկական ժողովրդական կերպարվեստը և դեկորատիվ-կիրառական արվեստը Հայաստանում զարգացել է դարերի ընթացքում: Ստեղծվել են ժողովրդական կերպարվեստի և դեկորատիվ-կիրառական արվեստի բարձրակարգ նմուշներ (կահույք, գործվածք, գորգեր, կարպետներ, աշխատանքային գործիքներ, զգեստներ, զարդեր և այլն), որոնք, իբրև մշակութային ժառանգություն, անգնահատելի են: Հայկական ժողովրդական դեկորատիվ-կիրառական արվեստի տարածված տեսակներից են արծաթագործությունը, գորգագործությունն ու կարպետագործությունը, ժանյակագործությունն ու ասեղնագործությունը, խեցեգործությունը, քարի, փայտի և մետաղի գեղարվեստական մշակումները: Դեկորատիվ-կիրառական արվեստի գրեթե յուրաքանչյուր բնագավառ ունեցել է իր դպրոցները, որոնք միմյանցից տարբերվել են կատարման տեխնիկայով, զարդաձևերի ինքնատիպությամբ և ոճական առանձնահատկություններով:

- ▶ **Կիմանա փափուկ խաղալիքների և այլ օգտակար ինքնաշեն պարագաների պատրաստման և ձևավորման եղանակները:**

Օգտակար ինքնաշեն պարագաների պատրաստում

Եթե գլխարկ-ասեղամանն իր տեղը կգտնի ձեր աշխատասեղանին, ապա ժամանակն է ստեղծել մի նոր տեսակի ասեղաման, որն իր տեղը կգտնի ձեր պայուսակում: Հաճախ հայտնվում ենք այնպիսի հանգամանքներում, երբ անսպասելի իրավիճակներում մեզ պետք է գալիս թել ու ասեղ, գնդասեղ և այլն: Նման իրավիճակներում մեզ փրկում է պայուսակում եղած ասեղամանը: Եթե այն պատրաստված է սեփական ձեռքերով, ապա կրկնակի հաճելի է դառնում դրա օգտագործումը: Պայուսակում հարմար է պահել նոթատետր-ասեղամանը: Ուսումնասիրեք տարբերակները և որոշեք, թե ինչ պատրաստել: Հիշե՛ք, որ ամենայնօրոքինակ տարբերակը ձեր ստեղծագործությունն է:

- ▶ **Կիմանա ասեղնագործության մասին, ասեղնագործության համար անհրաժեշտ գործիքները և հարմարանքները, զարդանախշերը, զարդակարերի տեսակները, ասեղնագործության աշխատանքի քայլաշարը:**
- ▶ **Կկարողանա կատարել հագուստի, ինտերիերի, կենցաղային առարկաների գեղարվեստական ձևավորում:**

Այսպես, դասից դաս սովորողներն անհրաժեշտ գիտելիքներ են ձեռք բերում, սովորում են ճիշտ գնահատել շրջապատող առարկայական աշխարհը: Օրինակ՝ կրտսեր դպրոցականները բազմաթիվ էջանշաններ են պատրաստում՝ թղթից,

ստվարաթղթից, բնական և արհեստական նյութերից: Կոնկրետ օրինակով կարելի է երեխաների ուշադրությունը հրավիրել այն հանգամանքի վրա, թե ինչով է նպատակահարմար էջանշանը, ցանկալի չէ դրա փոխարեն օգտագործել մատիտ, քանոն կամ որևէ այլ առարկա, դրանք կարող են փչացնել գիրքը: Իսկ թղթի կտորը, այն գեղեցիկ չէ և այնքան էլ ամուր չէ: Դասի սկզբում միշտ պետք է այսպիսի վերլուծություն կատարել՝ կրտսեր դպրոցականների ուշադրությունը հրավիրելով հետևյալ գլխավոր սկզբունքի վրա՝ մարդուն շրջապատող իրերը պետք է լինեն գեղեցիկ և հարմար: Այս դեպքում առարկայի նկատմամբ ճիշտ վերաբերմունք կձևավորենք, կսովորեցնենք ճիշտ գնահատել առարկայի օգտակարությունն ու հարմարավետությունը, ինչից էլ ձևավորվում է գեղեցկությունն ու արտահայտչականությունը: Սովորողները համոզվում են, որ այդքան էլ հեշտ չէ միանշանակ գնահատական տալ այդ չափանիշներին, այն, ինչ հարմար ու գեղեցիկ է մի դեպքում, բացարձակապես պետք չի գալիս մեկ ուրիշ միջավայրում:

Շատ օգտակար ու ցանկալի է իրար նման, բայց տարբեր գործառնություններ ունեցող առարկաների համեմատությունը: Այդ նպատակով կրտսեր դպրոցում «Տեխնոլոգիայի» դասերին աշակերտները պատրաստում են երկու տարբեր ասեղամաններ՝ ճանապարհորդական և դեկորատիվ: Համեմատելով այդ ասեղամանները՝ մենք ցույց ենք տալիս, թե ինչպես են կապված շինվածքի ձևը, կառուցվածքն ու գործառնությունը: Օրինակ՝ ճանապարհորդական ասեղատուփը փոքր է, հարթ, որպեսզի հարմար լինի տեղափոխելու նույնիսկ դնելու դրամապանակի մեջ: Այն ամուր կազմ ունի, որպեսզի ասեղները դուրս չգան: Ձևավորումը զուսպ է, լակոնիկ: Ամեն ինչ նախատեսված է ճանապարհային պայմաններում դրա հարմարավետության համար: Դեկորատիվ ասեղամանն, ընդհակառակը, շատ անհարմար է ճանապարհի համար, քանի որ ասեղները կարող են թափվել: Այն զարդարում է ինտերիերը:

Նյութերի միասնություն, նյութի բոլոր հնարավորությունների առավելագույն դրսևորում:

Ինչպես նշում է կիրառական արվեստի մասնագետ Մալտիկովը, «լավ ճաշակը սիրում է իսկականը»: Միայն այն դեպքում է հնարավոր մի նյութը փոխարինել մյուսով, երբ դրանք նման են արտաքին հատկանիշներով (փայլուն կամ փայլատ, հարթ կամ խորդուբորդ, պինդ կամ փափուկ): Օրինակ՝ հնարավոր է ոսկին նմանակեղծել (իմիտացիա) արծաթյա ապրանքների մեջ, և դրանք կհամապատասխանեն գեղարվեստական բոլոր չափանիշներին, սակայն ճենապակե իրերը չի կարելի փոխարինել փայտով, դրանք, միևնույն է, հաջողություն չեն ունենում: Յուրաքանչյուր նյութ ունի իր սեփական արժանիքները, առավելությունները, որոնք պետք է հայտնաբերել, բացահայտել, օգտագործել և հաշվի առնել շինվածքներ պատրաստելիս: Վերցնենք մի այնպիսի տարածված ու մատչելի նյութ, ինչպիսին թուղթն է: Գիտենք, որ թուղթը կարելի է կտրել մկրատով, դանակով, պատռել ձեռքով, կարել, ծակել հերյունով, սոսնձել, թրջել և այլն: Մշակման ժամանակ, սակայն, տարբեր տեսակի թղթեր իրենց տարբեր կերպ են «պահում», օրինակ, խոնավ թուղթն ավելի հեշտ է պատռվում: Նյութերի հատկությունները բազմազան են, իսկ մշակման համապատասխան եղանակների ընտրությունը կախված է առաջադրված խնդրից (օրինակ, եթե պետք է թուղթն ուղիղ գծով կտրել առանց քանոնի, պետք է այն ծալել, հարթեցնել, նոր միայն կտրել, ավելին՝ կարելի է նաև ծալման գիծը թրջել:

- ▶ Կիմանա փայտանյութի գեղարվեստական փորագրության, աշխատատեղի ճիշտ կազմակերպման, փորագրության գործիքների, փայտի գեղարվեստական փորագրության եղանակները (երկրաչափական փորագրություն, եզրագծային և հարթ ռելիեֆային փորագրություն, ցանցկեն փորագրություն և այլն), զարդաքանդակի գեղերեսման նյութերը և գեղերեսումը, զարդաքանդակի վերջնամշակման տեխնոլոգիաները:
- ▶ Տեղյակ կլինի մետաղների գեղարվեստական մշակման ձևերին (ձուլում, դրվագում, դրոշմագարդում, փորագրություն, դարբնագործություն, հյուսագարդում), դրվագման նյութերին և գործիքներին, դրվագման տեխնոլոգիաներին:
- ▶ Կիմանա կարպետագործության մասին, նրա տեսակների, կարպետագործության մեջ օգտագործվող նյութերի, գործիքների և սարքավորումների մասին, կարպետ գործելու քայլաշարը:

Պատմական ակնարկ կարպետագործության մասին

Հնագույն մշակույթ ունեցող ժողովուրդների մեջ ուրույն տեղ է զբաղեցնում հայ ժողովուրդը իր բազմաժանր արհեստով ու արվեստով: Հայկական մշակույթի մեջ առանձնակի տեղ է զբաղեցնում գորգագործությունը և կարպետագործությունը: Գորգերը և կարպետները հայ ժողովրդի ինքնատիպ մշակույթի լավագույն դրսևորումներից են, որոնք համարժեք են քանդակագործությանը և մանրանկարչությանը:

Ձեռագործ աշխատանքները այսօր էլ կատարվում են մեր նախնիների մտահղացմամբ ստեղծածի հիմքով:

Կարպետը բրդյա կամ բամբակյա հաստ գործվածք է, որն իբրև գորգ փռում են հատակին, թախտին և այլն, ինչպես նաև օգտագործում որպես վրանի ծածկոց: Պատմական Հայաստանում գորգերն ու կարպետները համարվել են առաջին անհրաժեշտության իրեր, դրանք մեծ պահանջարկ են ունեցել կենցաղում՝ պատրաստել են գոգնոցներ, գլխարկներ, խուրջիններ և այլն:

Կարպետագործության համար հում նյութ է հանդիսացել ոչխարի, ուղտի բուրդը, այժի փափուկ մազը (դֆտիկ), բամբակը, մետաքսը:

Հայկական գորգագործության նյութը՝ հյուսվածքաթելը, հենքաթելը՝ բուրդ, մետաքս, վուշ, կանեփ, բամբակ, ներկերը՝ բուսական, կենդանական, հանքային, գործիքները և գործելու տեխնիկան ու զարդամոտիվները հնագույն ծագում ունեն:

▶ Կարգանա գեղագիտական ճաշակը:

Գեղագիտական ճաշակ, գեղեցիկի դիրքերից արվեստի ստեղծագործությունն ու իրականությունն ընկալելու և սոցիալ-հոգեբանական գնահատական տալու մարդու հոգևոր ընդունակությունը: Որպես գեղագիտական կատեգորիա ճաշակը, ըստ էության, կիրառվում է 17-րդ դարից: Սլեսաժ Ն. Բոալոյից ճաշակի հիմնական հատկանիշներ են համարվել ճշմարտանմանությունը, բանական լինելը,

հատակությունը. Հ. Հոմեր և Ա. Շաֆտսբերին ճաշակին հաղորդել են նաև բարոյական իմաստ: Ի. Կանտը «ճաշակի անտինոմիաներում» ճաշակ ներկայացրել է որպես զգայության և բանախոհության երկրնտրանք, որպես հակասություն անհատական ազատ դատողության և ճաշակի համընդհանրության միջև: Սակայն Կանտը չկարողացավ լուծել այս անտինոմիաները: Հեգելը ճաշակը քննարկել է հիմնականում կապված արվեստի հետ: Սակայն գիտակցելով ճաշակի լայն բովանդակությունը՝ պնդել է, որ այն «մշակույթի ազդեցությամբ նրբացված գեղեցիկի զգացումն է: Մարքսիստական գեղագիտությունն ընդգծում է ճաշակի հասարակական բնույթը և կախվածությունը նրա կրողի սոցիալական դրությունից, գործուն բնույթը և առարկայական պայմանավորվածությունը: Մարքսիստական գեղագիտությունը ճաշակը դիտում է որպես կյանքի բոլոր բնագավառներում դրսևորվող պատմահասարակական մշակույթի արտահայտություն: Ճաշակի առաջացման մեջ էլակետային գործոն է ճանաչվում արվեստը: Բնության, մարդու և մարդկային պատմության գեղագիտական կողմի նկատմամբ ճաշակի ձևավորումը ածանցյալ է և պատմականորեն իրականացվել է արվեստի միջոցով: Ընդհանրապես ճաշակի զարգացման պատմությունը վկայում է նրա ոլորտների ընդլայնումը: Արվեստի մեջ գեղեցիկի ընկալումով ավելի խոր և նուրբ է ըմբռնվում նաև բնության, շրջապատի իրերի, մարդու գեղեցկությունը: Առօրյայում օգտագործվում է նաև «գեղարվեստական ճաշակ» հասկացությունը՝ որպես գեղագիտական ճաշակի հոմանիշ: Այս դեպքում գեղարվեստական ճաշակը հասկացվում է որպես գեղագիտական ճաշակ, որը դրսևորվում է գեղարվեստական գործունեության ոլորտում (գեղարվեստական ստեղծագործության գնահատումը, ստեղծումը, ընկալումը): Գեղարվեստական ճաշակի ձևավորման վրա ազդեցություն են ունենում ինչպես անհատի սոցիալական դրությունը, այնպես էլ ժողովրդի ազգային ավանդույթները տեղի գեղարվեստական մշակույթի յուրահատկությունները: Գեղագիտական ճաշակի ձևավորումը գեղագիտական դաստիարակության նպատակներից է: Ճաշակ գործածվում է նաև սեր կամ հակում («երաժշտական ճաշակ», «գրական ճաշակ»), ինչպես և ոճ («եվրոպական ճաշակ», «18-րդ դարի ճաշակով») իմաստներով:

- ▶ **Կձևավորվի համապատասխան մասնագիտական բառապաշար:**
- ▶ **Կարժևորի աշխատանքը և նրա դերը մարդու կյանքում:**
- ▶ **Ձեռք կրերի աշխատասիրություն, ուշադրություն, իր գործունեությունը պլանավորելու և ժամանակն արդյունավետ տնօրինելու կարողություններ:**
- ▶ **Կիմանա ռեսուրսները արդյունավետ օգտագործելու կարևորությունը:**
- ▶ **Կկարողանա բացահայտել և զարգացնել իր հետաքրքրություններն ու նախասիրությունները արհեստի և արվեստի ոլորտում, որը կնպաստի մասնագիտական կողմնորոշմանը:**

- ▶ Կլարոդանա (կսովորի) գործնականորեն կիրառել ձեռք բերված գիտելիքները և կարողությունները, պահպանելով տեխնոլոգիական պահանջները և անվտանգության կանոնները:

Եզրակացություն

Որպես ինքնուրույն յուրացման նյութ սովորողի ստեղծագործական և գեղագիտական զարգացումը, մասնավորապես՝ նախագծերի կատարման և նյութերի գեղարվեստական մշակման ընթացքում է ի հայտ գալիս:

Տեխնոլոգիայի դասերին հաճախ սովորողները հնարավորություն են ունենում ազատ ստեղծագործելու, որտեղ շատ հստակ երևում է յուրաքանչյուրի հետաքրքրությունները, ճաշակը, մտքի և ձեռքի համապատասխանությունը:

Տեխնոլոգիան իր բնույթով անընդհատ ստեղծագործելու, պրպտելու և կատրելագործվելու հնարավորություն ստեղծող բնագավառ է:

Հատուկ կարիքով սովորողներին առանձնացնել չեմ ցանկանա, քանի որ նրանք ևս բավականին լավ ինտեգրվում են գործընթացին, շատ հաճախ նրանց մտավոր և ֆիզիկական առանձնահատկությունները ընդհանուր աշխատանքային պրոցեսում չի առանձնանում, նրանք հաճախ ավելի ունակ և գործունակ են դառնում, որը իրենց լրացուցիչ ինքնավստահություն է ներշնչում, որով և բացատրվում է նմանօրինակ սովորողների սերը տեխնոլոգիա առարկայի նկատմամբ:

Այս բաժնի ուսումնասիրումը ձևավորում և ընդլայնում է սովորողների պատկերացումները աշխատանքային գործիքների տեսակների, դրանց կառուցվածքի, նշանակության, տարբեր դետալներից մոդելի հավաքման, տեխնիկական օբյեկտների, տարբեր սարքավորումների, մեքենաների նշանակության, դրանց ձևերի և ընդհանուր կառուցվածքի, աշխատանքի սկզբունքի, կիրառության և օգտագործման բնագավառների մասին: Տարբեր դետալների հավաքածուներից մանրակերտի և մոդելների պատրաստման ընթացքում, տարբեր խաղային իրավիճակներում սովորողները ծանոթանում են ժամանակակից տեխնիկայի բազմազանությանը, դրանց պարզագույն գրաֆիկական և կառուցողական տարրերին, որոնց շնորհիվ զարգանում է նրանց վերլուծական, կառուցողական և տեխնիկական մտածողությունը:

Աշակերտը դպրոցում ընդհանուր կրթություն է ստանում, և յուրաքանչյուր ուսումնական առարկա այդ ընդհանուր կրթության ամբողջի մեջ իր մի մասն է ապահովում:

Մասնակից դառնալով գեղեցիկ և հարմարավետ իրերի պատրաստմանը՝ աշակերտները սկսում են մտածել մարդու, նրա ստեղծած միջավայրի և բնության ներդաշնակության մասին, այն մասին, որ իրերը մարդու մասին տեղեկատվություն են պարունակում, որ ոչ թե մարդն է ստեղծված իրերի համար, այլ իրերն են ստեղծված մարդու համար և ծառայում են նրան: Անկախ այն բանից, թե ինչ մասնագիտություն կրնտրի ապագայում աշակերտը, նման դիրքորոշումը նրան ուղղակի անհրաժեշտ է կյանքում:

Միջնակարգ դպրոցում դեռահասները տիրապետում են արվեստի տարբեր ճյուղերի լեզվին, որը հնարավորություն է տալիս նրանց ինքնուրույն ըմբռնել արվեստի գործերը, ինչպես նաև ստեղծում է նախադրյալներ ինքնուրույն ստեղծագործելու համար:

Գրականություն

- Շիշմանյան Ռ., Բնանկարն ու հայ նկարիչները, Ե., 1958:
- Ազարյան Լ. Ռ., Կիլիկյան մանրանկարչությունը XII-XIII դդ., Ե., 1964:
- Հայկական մանրանկարչություն, Ե., 1967: Ավետիսյան Ա. Ն., Հայկական մանրանկարչության Գլաձորի դպրոցը, Ե., 1971:
- Մարտիկյան Ե., Հայկական կերպարվեստի պատմություն, գիրք 1-2, Ե., 1971–75:
- Ղազարյան Մ., Հայ կերպարվեստը XVII - XVIII դարերում, գեղանկարչություն Ե., 1974:
- Дурново Л. А., Краткая история древнеармянской живописи, Е., 1957;
- Химическая технология текстильных материалов : [Учеб. для вузов по спец. «Хим.-технология и оборуд. отделоч. пр-ва»] / Г. Е. Кричевский, М. В. Корчагин, А. В. Сенахов ; Под ред. Г. Е. Кричевского, 640 с. ил. 22 см, М. Легпромбытиздат 1985
- Венкатараман К., Химия синтетических красителей, пер. с англ., т.1-6, Л., 1956-77.
- Бородкин В. Ф. Химия красителей. М.- Химия 1981 г.
- Гордон П., Грегори П., Органическая химия красителей, пер. с англ., М., 1987;
- Степанов Б. И., Введение в химию и технологию органических красителей, 3 изд., М., 1984;
- ГОСТ 9733.0 - 27.83. Материалы текстильные. Методы испытаний устойчивости окраски.
- ГОСТ 9733.1 - 91. Материалы текстильные. Метод испытания устойчивости окраски к свету.

Հավելված









